

Tiedoston lukuohjeet:

Tiedostossa on ensiksi, sivuilla 1-17 toimenpidekortteja, jotka on jaoteltu ilmasto- ja ympäristöohjelman teemojen mukaisesti Saaristomereen, Luonnon monimuotoisuuteen, Liikkumiseen, Energiaan (sekä vesi- ja jätehuoltoon) ja Yhteistyöhön, viestintään ja kasvatukseen.

Toimenpidekorttien jälkeen tiedostossa on sivuilla 18-23 harmaalla pohjalla taulukkomuodossa toimenpidelistä, johon on kerätty esille toimenpiteitä, joita on saatu kuntalaiskyselyistä, workshopista, sidosryhmiltä ja toimialakeskusteluista, mutta jotka vaativat joko jatkojalostusta tai resursointia. Toimenpidekortteja ja toimenpidelistää tullaan päivittämään vuosittain.

1. Toimenpidekortit

1.1. Saaristomeri

Ruokohelmi-hanke	
Vastuutahot:	Paraisten kaupunki, Turun AMK, Naantali, Kaarina ja ELY-keskus
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Hankkeen tavoitteena on elinympäristöjen laadun parantaminen vesialueella, rannoilla ja rantalaitumilla. Ruovikkoa korjaamalla poistetaan samalla ravinteita kierrosta ja vähennetään vuosittain kerroksina mätänevän vanhan ruovikkokerroksen metaanipäästöjä. Niitetty biomassa kerätään hyötykäyttöön, mm. kasvualustoiksi ja energijakeeksi.</p> <p>Kohteille haetaan tarpeen mukaan laiduntajia, kaikille karjankasvattajille avoimella haulilla esim. laidunpankista ja varmistetaan näin alueen jälkihoito. Avoin rantaviiva on tärkeä mm. monille vesilinnuille ja kahlaajille, jotka eivät asetu ruovittuneille rannoille. Niittoja tehdään Paraisilla Brattnäsvikenissä ja Gundvikenissä ja Kaarinassa Kuusiston-Piikkiön lahden alueilla.</p> <p>Hanke on yksi Paraisten kaupungin toimenpide Itämerihaaste-verkostoaloitteessa.</p>
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	1.11.2021 – 31.10.2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Selvitämme vaihtoehtoisten energiamuotojen mahdollisuuksia ja otamme niitä käyttöön, Otamme aktiivisen roolin Saaristomeren suojelussa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	4 500 €
Kokonaisbudjetti-arvio:	9 000 €
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/ruokohelmi/ http://www.itamerihaaste.net/

Järviruoko hyötykäyttöön! – Vesiensuojelun uudet teknologiat ja toimintamallit-hanke	
Vastuutahot:	Paraisten, Kaarinan, Turun ja Naantalin kaupungit, Turun AMK

Sisältö ja tavoitteet:	<p>Ruokomassan poistaminen rannoilta parantaa merkittävästi vesistöjen tilaa, lisää asukkaiden viihtyvyyttä, edistää luonnon monimuotoisuutta erityisesti linnuston ja selkärankaisten lajien osalta sekä lisää kalojen lisääntymisalueita järviruo' on poistoalueilla.</p> <p>Hankkeen tavoitteena on tehdä tutkimus- ja kehitystyötä ruokoliiketoiminnan pullonkaulojen poistamiseksi. Pullonkauloiksi ruokoliiketoiminnan kehittymiselle on tunnistettu pirstaleisista omistussuhteista johtuvat ongelmat luvansaannissa, puutteelliset tiedot loppukäyttäjistä ja ruokoesiintymistä sekä oikeanlaisen leikkuukaluston puuttuminen laajamittaiseen poistoon.</p> <p>Tavoitteena on myös kehittää toimivat tuotantoketjut eri vuodenaikoina korjattujen järviruovikoiden hyödyntämiseksi eri loppukäyttötarkoituksiin, kuten raaka-aineeksi kasvualustoihin turpeen sijaan, maanparannusaineeksi pelloille, biokaasun tuotantoon, karjan rehuksi ja kuivikkeeksi, rakentamiseen, polttoon ja tekstiilikuiduksi.</p> <p>Hankkeessa</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Toteutetaan selvitystyö rantojen käytöstä ja käyttöoikeuksista pilottialueilla 2. Parannetaan rannikkoseutujen yrittäjien mahdollisuuksia käynnistää ruovikoiden kaupallinen hyödyntäminen 3. Tehdään omistaja- ja lupaselvitykset 4. Kehitetään ja sovelletaan kaukokartoitusta ja maastohavaintoja yhdistävää menetelmää, jolla voidaan luotettavasti arvioida järviruo' on biomassojen määrää isoilla alueilla 5. Kehitetään ja testataan kaupallistamismalleja, selvitetään loppukäyttäjiä ja luodaan uusia liiketoimintamalleja 6. Toteutetaan luontoselvitykset leikkuukohteiden osalta ennen ja jälkeen toimenpiteiden toteuttamista.
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	1.3.2021 – 31.10.2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Selvitämme vaihtoehtoisten energiamuotojen mahdollisuuksia ja otamme niitä käyttöön, • Otamme aktiivisen roolin Saaristomeren suojelussa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	10 000 €
Kokonaisbudjettiarvio:	20 000 €
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/jarviruoko-hyotykayttoon/

Itämeripäivän järjestäminen Paraisilla	
Vastuutahot:	Paraisten kaupungin kulttuuriosasto
Sisältö ja tavoitteet:	Itämeripäivän ohjelman järjestäminen Paraisilla yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Ohjelman järjestäminen on yksi Paraisten kaupungin toimenpide Itämerihaasteverkostoaloitteessa.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Otamme aktiivisen roolin Saaristomeren suojelussa, • Lisäämme tekemämme ympäristötyön näkyvyyttä ulospäin
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä

Budjetti vuodelle 2023:	500-1000 €
Kokonaisbudjetti-arvio:	-
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> • https://itameripaiva.fi/ • http://www.itamerihaaste.net/

Maatalouden päästöjen vähentäminen	
Vastuutahot:	Turun ammattikorkeakoulu, Paraisten kaupungin ympäristönsuojelutoimisto
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Kaupungin alueella tapahtuvan maatalouden ravinnepäästöjen vähentäminen kartoittamalla opinnäytetyönä Saaristomereen Kanta-Paraisten alueella laskevat ojat ja arvioimalla niiden valuma-alueen maankäyttömuodot.</p> <p>1. Saaristomereen päätyvien ravinteiden vähentäminen rakentamalla laskeutusaltaita kartoitusten perusteella</p> <p>Laskuojien kartoitus ja sitten laskeutusaltaiden rakentaminen on yksi Paraisten kaupungin toimenpide Itämerihaaste-verkostoaloitteessa.</p>
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Laskuojien kartoitus vuonna 2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Otamme aktiivisen roolin Saaristomeren suojelussa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	Kaupungin osuus 1 500 €
Kokonaisbudjetti-arvio:	-
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> • http://www.itamerihaaste.net/

Saaristomeren biosfäärialueen toiminta	
Vastuutahot:	Biosfäärialue, Paraisten kaupunki
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Parainen kuuluu Saaristomeren biosfäärialueen ohjausryhmään ja hoitaa Korppoossa sijaitsevaa biosfääritoimistoa yhdessä ELY-keskuksen ja Kemiönsaaren kunnan kanssa. Biosfäärialueen kolme tehtävää ovat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Saariston kulttuuriperinnön, luonnon monimuotoisuuden, perinteisen kulttuurimaiseman ja hyvinvoivan Saaristomeren säilyttäminen, 2. ympärivuotista asumista, työllisyyttä, kestävä matkailua ja saaristoympäristön kestävyteen liittyviä innovaatioita ja kiertotaloutta edistävien kehittämishankkeiden toteuttaminen ja 3. tiedon, hyvien kokemusten ja kontaktien välittäminen sekä kaikkien Saaristomeren alueella asuvien ja toimivien innostaminen löytämään oma roolinsa kestävässä yhteiskuntakehityksessä. <p>Biosfäärialueen toiminta on yksi Paraisten kaupungin toimenpide Itämerihaaste-verkostoaloitteessa.</p>
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	Käynnissä, jatketaan

Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Kehitämme kaikenikäisten ympäristökasvatusta ja tietoisuutta siitä, miten saaristossa voi elää kestävästi • Otamme aktiivisen roolin Saaristomeren suojelussa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	70 000 €
Kokonaisbudjettiarvio:	-
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> • https://biosfar.fi/ • http://www.itamerihaaste.net/

MÅSSE-hanke (Mikroföretagen i Åboland i samarbete för Skärgårdshavet och Effekt)	
Vastuutahot:	Kemiönsaaren kunta, Paraisten kaupunki
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Ympäristöhankkeen avulla Kemiönsaaren kunta ja Paraisten kaupunki haluavat yhdessä tuoda esiin pienyrittäjiä saariston kestäväan kehitykseen tähtäävässä työssä. Hankkeen keskiössä ovat sekä Saaristomeren UNESCO-biosfäärialue että paikalliset yrittäjät.</p> <p>Käytännössä hankkeella pyritään</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. korostamaan paikallisten pienyritysten roolia Saaristomeren hyväksi tehtävässä työssä (yritysfokus) 2. vakiinnuttamaan organisoitu työtapa / yhteistyöfoorumi ja konkreettisia toimenpiteitä Saaristomeren tilan parantamiseksi (toimintasuunnitelma) 3. luomaan konkreettisia työkaluja turunmaalaisten yritysten käyttöön (toimintasuunnitelma) 4. selvittämään mahdollisuudet direktiivin/sopimuksen tekemiseen, johon on koottu paikallisten toimijoiden esittämät Saaristomeren hyväksi tehtävät toimet, joihin he sitoutuvat (direktiivi) 5. suunnittelemaan suurempia yhteistyöhankkeita (Central Baltic) ja rahoitusta yritysten toimenpiteisiin (hankesuunnitelmat)
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	1.2.2022 – 31.3.2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Kehitämme ja vahvistamme yhteistyötä kestävyiden parissa työskentelevien toimijoiden kanssa • Otamme aktiivisen roolin Saaristomeren suojelussa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	76 440 €

1.2. Luonnon monimuotoisuus

Kaupungin viheralueohjelman suunnittelu	
Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut, puistomestari, liikuntapalvelut, ympäristötoimisto
Sisältö ja tavoitteet:	Työryhmän asettaminen suunnittelemaan kaupungille viheralueohjelmaa. Viheralueohjelma on kokonaissuunnitelma siitä, miten kaupungin yleisiä viheralueita, mm. puistoja ja liikenneviheralueita, tullaan kehittämään ja ylläpitämään suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon kautta. Viheralueohjelma on pitkän aikajänteen toimintalinjaus, joka toimii päätöksenteon perustana, helpottaen lyhyen aikavälin suunnittelua ja tavoitteiden oikeaa kohdentamista.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Lähtötietojen kerääminen vuonna 2023, työryhmän asettaminen vuonna 2024 tai 2025
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Kestävä arki (Kestävää kehitystä-teeman alla)
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjetti-arvio:	-

Metsänhoitosuunnitelman päivittäminen	
Vastuutahot:	Ympäristötoimisto, mittaus-toimi, kaavoitus, metsänhoitoyhdistys
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Toimenpiteessä selvitetään, mitkä mahdollisuudet Paraisten kaupungilla on hiilinielujen kasvattamiseen ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen tai lisäämiseen metsienhoidolla. Lisäksi selvitetään kaupungin alueen hiilinielujen kehitystä.</p> <ol style="list-style-type: none"> Metsiä tulee käyttää ja käsitellä siten, että turvataan yleiset edellytykset niiden biologiselle monimuotoisuudelle. Erytishuomiota tulee kiinnittää metsäluonnon biologisen monimuotoisuuden kannalta tärkeiden elinympäristöjen säilyttämiseen. Myös lahoppuun määrä on turvattava luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseksi Taloukskäytössä olevissa metsissä vähennetään käsittelytoimenpiteitä kuten ojituksia, usein toistuvia alaharvennuksia, avohakkuuta, maanmuokkauksia ja lannoituksia Metsämaan muuttaminen rakennus- ja viljelymaaksi on kompensoitava suojelemalla tai ennallistamalla heikennettyjä elinympäristöjä muualla Jatkuvan kasvatuksen menetelmiä sovelletaan niille soveltuvilla alueilla/kuvioilla <p>Kaupungin voimassa oleva metsänhoitosuunnitelma on vuosille 2019-2028 ja se koskee n. 500 hehtaaria metsää. Metsät hiilinieluinä tulevat olemaan osa ilmasto- ja ympäristöohjelman hiilineutraaliustavoitetta 2035, sillä 20 % kaupungin päästöistä tullaan kompensoimaan hiilinielulla tai muilla tavoin vuoteen 2035 mennessä. Yksi ohjelmaan valituista indikaattoreista on puuston arvioitu biomassa ja hiilinielu, jotka tuodaan näkyviin myös kaupungin mittarityökaluun (dashboard). Paraisten kaupungin metsien hiilinielujen määrää voidaan näin alkaa seuraamaan.</p> <p>Toimenpiteeseen liittyen Varsinais-Suomen ELY-keskus on teettämässä kunnille suunnattua opasta, jonka tavoitteena on lisätä osaamista kokonaiskestävästä metsänhoidosta ja sen mukaisten metsänhoitosuunnitelmien hankinnasta. Oppaan lisäksi kunnille järjestetään vuoden 2023 alkupuolella aiheeseen liittyvät koulutustilaisuudet.</p>
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Vuoden 2023 aikana selvitetään päivitystarpeet ja mahdollinen aikataulu

Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Lähellä maapoliittisen ohjelman aihealuetta
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	Karkeasti 30 000 €

Paraisten helmet-hanke

Vastuutahot:	Paraisten kaupungin ympäristötoimisto, Ympäristöministeriö, ELY-keskus
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Hankkeen tavoitteena on edistää luonnon monimuotoisuutta ja parantaa elinympäristöjen tilaa Paraisilla vuosina 2020-2023. Hankkeessa tehdään luontokartoituksia sekä perinnebiotooppien ja metsäisten elinympäristöjen kunnostus- ja hoitotöitä Långholmenin ja Norrbyholmenin saarilla.</p> <p>Hanke toteutetaan Ympäristöministeriön Helmi-elinympäristöohjelman turvin. Helmi-elinympäristöohjelma 2021-2030 vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja turvaa luonnon tarjoamia elintärkeitä ekosysteemipalveluja, hillitsee ilmastonmuutosta ja edistää siihen sopeutumista. Helmi-ohjelmassa tartutaan Suomen luonnon köyhtymisen suurimpaan suoraan syyhyn, eli elinympäristöjen vähenemiseen ja laadun heikkenemiseen. Ohjelman toimet auttavat satoja uhanalaisia lajeja sekä suurta osaa maamme uhanalaisista luontotyypeistä.</p>
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	Paraisten Helmet-hanke toistaiseksi 4.8.2020 – 30.9.2023. Helmi-ohjelman toteutusta jatketaan Kunta-Helmi-hankkeen eritysavustuksen avulla vuoteen 2030 asti.
Yhteys kaupungin strategiaan:	Ei
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	124 450 € (4.8.2020 – 30.9.2023)
Lisätietoja:	https://ym.fi/helmi

Purojen ja lähteiden kartoittaminen kaupungin alueella

Vastuutahot:	Ympäristötoimisto, Valonia, Livia, yhdistykset
---------------------	--

Sisältö ja tavoitteet:	<p>Suomen pienvesien, eli norojen, purojen ja lampien tila on heikko. Kunnostustöille on tarvetta, sillä pienvesillä on suuri vaikutus ekosysteemin toimintaan – pienvedet kytkevät erilaisia ympäristöjä toisiinsa ja niissä elää monia uhanalaisia lajeja.</p> <p>Pienvesi-HELMI-hanke lisää pienvesien ennallistamiseen liittyvää osaamista valtakunnallisesti erityyppisten esimerkkikohteiden ja niissä järjestettävien koulutustyöpajojen avulla. Varsinais-Suomen osahankkeessa kerätään ajantasaista tietoa pienvesien tilasta ja tehdään sekä pienvesien kunnostussuunnitelmia että itse kunnostusta. Näiden toimien ohella tavoitteena on kehittää pienvesien kunnostukseen liittyvää osaamista Varsinais-Suomessa ja valtakunnallisesti, yhdessä hankekonsortion kanssa. Pienvesien tilan merkitystä luonnon monimuotoisuudelle korostetaan lisäksi viestinnän ja sidosryhmäyhteistyön avulla.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen pienvesien (purojen, lähteiden, fladojen, kluuvien, norojen ja lampien) kartoittamisen avulla. 2. Kartoituksen tavoitteena on varmistaa, että pienvedet varmasti huomioidaan kaavoituksessa ja metsienhoidossa.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Kyselykartoitus vuonna 2023, yhdessä Valonian kanssa Pienvesi-HELMI-hankkeen toimenä
Yhteys kaupungin strategiaan:	Ei
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjetti-arvio:	-
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> • https://valonia.fi/hanke/pienvesi-helmi/

Kestävä rakennettu ympäristö	
Vastuutahot:	Kaavoitus, rakennusvalvonta, tekniset tukipalvelut, mittaus- ja kiinteistöpalvelut
Sisältö ja tavoitteet:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaupunki huomioi luonnon monimuotoisuuden ja ympäristövaikutukset kaavoituksessa, suunnittelutoiminnassa ja infrastruktuurin rakentamisessa 2. Kaupunki pyrkii mahdollistamaan suunnittelun ja paikallisten rakennusmääräysten avulla paikallisten uusiutuvien energialähteiden kehittämisen, rakentamisen ja käyttöönoton 3. Pilotoidaan ilmastokestävää yhdyskuntasuunnittelua 4. Lisätään sekä viranhaltijoiden että päättäjien osaamista ilmastokestävyydestä 5. Kunta edistää liikennetarpeita vähentäviä toimia kunnan alueella
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	2023 - 2035
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Uusia rakennus- ja korjaushankkeita arvioidaan kestävyuden, hiilineutraaliuden ja energiatehokkuuden kannalta • Hyväksymme maapoliittisen ohjelman • Selvitämme vaihtoehtoisten energiamuotojen mahdollisuuksia
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjetti-arvio:	-

Paraisten luontokartoituksen päivittäminen	
Vastuutahot:	Paraisten kaupunki, Saaristomeren biosfäärialue ja Paraisten luonnonsuojeluyhdistys
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Kaksi toteuttamismallia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Luontokartoittajan palkkaaminen käymään läpi edellisen kartoituksen alueita ja vertaamaan/analysoimaan tuloksia keskenään tai 2. Toteutetaan luontokartoitus ostopalveluna <p>Materiaalin pohjalta laaditaan asukkaille ja alueella matkaileville "Opas Paraisten ainutlaatuiseseen saaristoluontoon"-kirjanen ja sähköinen versio.</p> <p>Vastuutahot hakevat yhteistyössä Leader-rahoitusta työn tekemiseen.</p>
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	-
Yhteys kaupungin strategiaan:	-
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	-
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	Hankkeen kokonaiskustannus 50 000 € (Kartoitus + analyysi 30 000 €, oppaan kirjoittaminen 7 000 €, julkaisukustannukset 5 000 €, muut kulut 8 000 €), josta kaupungin osuus 15% = 7 500 €

1.3. Liikkuminen

Työsuhdepolkupyörät	
Vastuutahot:	Kaupungin henkilöstöpalvelut
Sisältö ja tavoitteet:	Kaupungin työntekijöille tarjotaan työsuhde-etuna mahdollisuus vuokrata polkupyörä, joka kulkee sähköllä tai ilman.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Olemme aktiivinen toimija asumisen ja arjen kestävyttä edistävissä pilottihankkeissa ja aloitteissa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	Työntekijä vuokraa pyörän käyttöönsä tietyllä hinnalla
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Saariston rengastien (Prostvik-Nauvon keskusta) pyörätien toteuttaminen	
Vastuutahot:	ELY-keskus, Tekniset tukipalvelut
Sisältö ja tavoitteet:	Kevyen liikenteen ja pyörämatkailun lisääminen toteuttamalla pyörätie n. 14 km matkalle.

Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Suunnitelma valmistuu 2022, hyväksymiskäsittelyt 2023 ja rakentaminen voisi alkaa 2024 (jos hyväksytään valtion ja kaupungin budjettiin)
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Työskentelemme uusien jalankulku- ja pyöräilyväylien kehittämiseksi
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	2,8M €

Ulkosaariston julkisen liikenteen ja yhteysalusten aikataulujen yhtenäistäminen

Vastuutahot:	Kaupungin joukkoliikenne-työryhmä, vuodesta 2023 alkaen elinvoima- ja hyvinvointitoimialan alaisuudessa toimiva uusi yhteydet ja joukkoliikenne-vastuualue
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Liikenneyhteydet ovat erittäin tärkeitä Paraisten kaupungille. Kyse on laajasta kokonaisuudesta, johon kuuluvat linja-autoliikenteen lisäksi esim. kutsutaksi, maantielautat ja yhteysalukset. Näiden eri kulkuvälineiden saaminen toimimaan sujuvasti eri asiakasryhmille, kuten koululaisille, yrittäjille, matkailijoille ja vuorotyötä tekeville on haastavaa.</p> <p>Kaupunginvaltuusto on asettanut työryhmän laatimaan selvityksen joukko- ja kutsutaksiliikenteestä yhteistyössä aluelautakuntien kanssa. Tämä loppuvuodesta valmistuva selvitys on hyvä perusta jatkotoimille.</p> <p>Kaupungin organisaatio muuttuu ja vuodesta 2023 alkaen elinvoima- ja hyvinvointitoimialan alaisuudessa toimii uusi yhteydet ja joukkoliikenne-vastuualue. Tämä mahdollistaa entistä suuremman huomion kiinnittämisen näihin koko saaristokaupunkimme kannalta äärimmäisen tärkeisiin kysymyksiin.</p> <ol style="list-style-type: none"> Kunta edistää tarkoituksenmukaista joukkoliikennettä maalla ja merellä joukkoliikenteen käytön lisäämiseksi Aikataulujen yhtenäistäminen ja matkailun ja julkisen liikenteen osuuden lisääminen
Tilanne:	Käynnissä (joukkoliikenne-työryhmä perustettu 2022), jatketaan
Toteutusaika:	Joukkoliikennestrategia ja joukkoliikenteen yhdistäminen kutsutaksivuoroilla valmistuu vuonna 2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Koordinoimme ja toteutamme tulevaisuuden tarveperusteisia saaristoyhteysverkkoja ja viestimme niistä
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	Kutsutakseihin on varattu n. 30 000 €
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Teollisuuskadun kevyen liikenteen väylän rakentaminen

Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut
Sisältö ja tavoitteet:	Teollisuuskadun kevyen liikenteen väylän rakentaminen
Tilanne:	Käynnissä

Toteutusaika:	Vöylä valmistuu keväällä 2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Työskentelemme uusien jalankulku- ja pyöräilyväylien kehittämiseksi
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	n. 300 000 € (2022-2023)

Etätyösuosituksen asettaminen	
Vastuutahot:	Paraisten kaupunki
Sisältö ja tavoitteet:	Kaupungin työntekijöiden työmatkojen kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen antamalla työntekijöille etätyösuositus.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Kaupunki määrittelee etätyösuosituksen vuoden 2023 aikana
Yhteys kaupungin strategiaan:	Ei
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Autojen latausasemien lisääminen	
Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut, mittausoimi
Sisältö ja tavoitteet:	Autojen sähkölatausasemien lisääminen kaupungin alueella.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Kaupunki edistää ja tuo lisää latausasemia vuoden 2023 aikana
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Työskentelemme nykyaikaisen liikkumisen kehittämiseksi, Selvitämme vaihtoehtoisten energiamuotojen mahdollisuuksia ja otamme niitä käyttöön
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	50 000 €
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Kevyen liikenteen kartoitus	
Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut, kaavoitus
Sisältö ja tavoitteet:	Kaupunki laatii koko kaupungin kattavan kevyen liikenteen kartoituksen ja suunnittelee sen perusteella toteutettavat hankkeet

Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	2024 tai 2025
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Työskentelemme saariston joukkoliikenteen, infrastruktuurin ja nykyaikaisen liikkumisen kehittämiseksi Työskentelemme uusien jalankulku- ja pyöräilyväylien kehittämiseksi
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaishudjettiarvio:	-

1.4. Energia (sekä vesi- ja jätehuolto)

Kiinteistöjen energiatehokkuustoimet ja aurinkopaneelien käyttöönotto	
Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut, kiinteistöpuoli
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Kaupunki liittyi 11/2022 valtionhallinnon yhteiseen Astetta alemmas-energiansäästökampanjaan, joka tarjoaa konkreettisia vinkkejä energiansästöön ja sähkön kulutushuippujen leikkaamiseen kotona, työssä ja liikenteessä. Säästökampanjan toimenpiteet eivät lopu kampanjan loputtua, vaan toimenpiteitä jatketaan myös sen jälkeen.</p> <p>Kaupunki asetti seuraavia energiansäästötoimenpiteitä alkaen 1.11.2022:</p> <ol style="list-style-type: none"> Katujen, pururatojen ja hiihtolatuksen valaistuksen lyhentäminen 0,5h-1h aamulla ja illalla Lämpötilan laskeminen esim. jäähallissa ja muissa sesonkirakennuksissa Tekolumen teko optimoidaan Oikea-aikainen ja oikeahintainen kapasiteetin kiinnitys energianhankintasopimuksissa Valaistuksen, ilmanvaihdon jne. automaation säädöt Sisälämpötilan lasku 1-2 asteella 500 kWp aurinkosähköjärjestelmän hankkiminen (jaettuna useaan kohteeseen) Käyttäjien ohjeistus Tilankäytön tehostaminen Tilojen tiivistykset
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	1.11.2022 alkaen
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Selvitämme vaihtoehtoisten energiamuotojen mahdollisuuksia ja otamme niitä käyttöön Uusia rakennus- ja korjaushankkeita arvioidaan kestävyden, hiilineutraaliuden ja energiatehokkuuden kannalta
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	400 000 €
Kokonaishudjettiarvio:	Karkea säästöpotentiaaliarvio sähkön osalta 300 000 €/vuosi ja lämmön osalta 50 000 €/vuosi
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> https://astettaalemmas.fi/

Öljylämmityksestä luopuminen kaupungin kiinteistöissä

Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut, kiinteistöpuoli
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Kaupungilla on öljylämmitteisiä kiinteistöjä (joulukuussa 2022) 28 kpl ja konserniyhtiö Länsi-Turunmaan Vuokratalot Oy:llä 5 kpl. Ohjelmassa asetettu tavoite öljylämmityksestä luopumiselle ohjelmakauden aikana, eli 2023-2035 tarkoittaa 28 öljylämmitteisen kaupungin kohteen lämmitysmuodon muuttamista kestävämpään 12 vuoden aikana, eli keskimäärin 2-3 kohdetta/vuosi. Välitavoitteen mukaisesti vuonna 2029 kaupungin omistamista kiinteistöistä tulee olla enää enintään 14 öljylämmitteistä kiinteistöä.</p> <p>Ensimmäisenä toimenpiteenä on vuonna 2023 toteutettava Korppoon koulukeskuksen lämmitysmuodon konvertointi öljystä maalämpöön.</p>
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	2023 – 2035. Vuonna 2023 1 toteutettava kohde
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Selvitämme vaihtoehtoisten energiamuotojen mahdollisuuksia ja otamme niitä käyttöön Uusia rakennus- ja korjaushankkeita arvioidaan kestävyys-, hiilineutraaliuden ja energiatehokkuuden kannalta
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	200 000 €
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Korppoon jätevedenpuhdistamon tehostaminen ja laajentaminen sekä lietteen vastaanottoaseman rakentaminen

Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut, Lounais-Suomen Jätehuolto Oy
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Ympäristöluvan (12.5.2021) mukaiset jätevedenpuhdistamon tehostustoimenpiteet sekä Lounais-Suomen Jätehuollon lietteen vastaanottoaseman rakentaminen saariston lietteille. Toiminnan tehostaminen toteutetaan laajentamalla biologista prosessia, mikä toteutetaan asentamalla uusi bioroottori uuteen laajennusosaan olemassa olevan bioroottorin rinnalle. Puhdistamoon asennetaan pH:n säätölaitteisto ja saostuskemikaalin varastointi- ja annostelulaitteisto uusitaan omaan, erilliseen laajennusosaan.</p> <p>Hankkeet ovat kytköksissä toisiinsa, koska LSJH investoi lietteiden vastaanottoasemaan, ja lietteiden vastaanottoasemalta tulevat rejektivedet johdetaan jätevedenpuhdistamolle.</p>
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	11/2022 - 12/2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme parempia kierrätys-, jätehuolto-, lietteenkäsittely- ja septiratkaisuja yhdessä muiden toimijoiden kanssa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	750 000 €, lietteen vastaanottoasema 2,4M €

Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät toimet kaupungin toiminnassa

Vastuutahot:	Tekniset tukipalvelut
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Ilmaston muuttumisen ja äärimmäisten sääilmiöiden riskejä, kuten kaupunkitulvien ja metsätuhojen lisääntymistä on vähennettävä ja niihin on varauduttava ja sopeuduttava. Ilmastonmuutokseen sopeutumisella tarkoitetaan sekä politiikka- että käytännön toimia, joilla eri toimijat vähentävät, varautuvat ja sopeutuvat ilmastonmuutoksen erilaisiin vaikutuksiin ja niihin liittyviin riskeihin.</p> <p>Myös vesihuollossa on sopeuduttava ilmastonmuutokseen, ja siihen liittyen valmistellaan vuoteen 2035 ulottuvaa Saariston vesi- ja viemärisuunnitelmaa. Saariston vesi- ja viemärisuunnitelma on työ, joka päivitetään Läntisen Suomen vesihuoltostrategia 2050:n pohjalta saariston näkökulmaan sopivaksi, koska Lounais-Suomen suunnitelma ei ole suoraan sovellettavissa saaristoon. Suunnitelmasta löytyy ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja riskit-osa.</p>
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Vesihuoltostrategia valmistuu vuoden 2023 aikana
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme parempia kierrätys-, jätehuolto-, lietteenkäsittely- ja septiratkaisuja yhdessä muiden toimijoiden kanssa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	10 000 €
Kokonaisbudjetti-arvio:	-
Lisätietoja:	<ul style="list-style-type: none"> https://sameboat.fi/content/uploads/2022/06/tiekartta-turunmaan-saaristo-infra_final.fi.pdf

Energianeuvonta

Vastuutahot:	Valonia, Paraisten kaupunki
Sisältö ja tavoitteet:	Energianeuvonnan tarjoaminen palveluna kuntalaisille.
Tilanne:	Selvitetään
Toteutusaika:	Energianeuvontaa vuosille 2023-2035. Ensimmäisessä kaupungin ohjaa Valoniale energianeuvonta-asioissa ja päättää vuoden 2023 aikana järjestetäänkö energianeuvontaa kaupungin omana toimena.
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Tarjoamme neuvontaa energia-asioissa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjetti-arvio:	-

Julkisten hankintojen hankintastrategian tekeminen

Vastuutahot:	Kaupungin talouspalvelut, Valonia
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Hankinnat liittyvät kaikkeen kunnan toimintaan ja niiden osuus on jopa yli puolet kunnan budjetista. Kunnilla on hankintojen kautta alueellaan merkittävä ostovoima ja vaikuttamismahdollisuus. Jokainen hankintapäätös kuluttaa paitsi kunnan verovaroja, vaikuttaa myös muun muassa työllisyyteen, ilmastopäästöihin, markkinoiden toimivuuteen, kiertotalouteen sekä uudenlaisten palveluiden kehittämiseen.</p> <p>Paraisten kaupunginhallitus asetti 23.5.2022 työryhmän laatimaan kaupungille julkisten hankintojen hankintastrategiaa, jonka laatimistyö tullaan joiltain osin sovittamaan yhteen tämän ilmasto- ja ympäristöohjelman kanssa.</p> <p>Kaupungin hankintastrategian tarkoituksena on varmistaa ja kehittää kestävä ja vastuullinen hankintaprosessi, jossa otetaan huomioon ilmasto- ja ympäristölliset, sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat. Hankintastrategian tavoite on saavuttaa laadukas ja selkeä hankintaprosessi, tehostaa hankintojen taloudellisuutta ja kehittää hankintojen suunnitelmallisuutta sekä edistää Paraisten kaupungin elinkeinoelämän kilpailukykyä ja työllisyyttä.</p>
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	Valmistuu talven 2022/2023 aikana
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Uusia rakennus- ja korjaushankkeita arvioidaan kestävyys-, hiilineutraaliuden ja energiatehokkuuden kannalta
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Kuntalaisten informoiminen omatoimisesta lietteenkäsittelyn mahdollisuudesta

Vastuutahot:	Kaupungin ympäristötoimisto, Lounais-Suomen jätehuoltolautakunta
Sisältö ja tavoitteet:	Haja-asutuksen lietteiden kuljetustarpeen vähentäminen ja energian säästäminen informoimalla asukkaita harmaavesisäiliön omatoimisen lietteenpoiston mahdollisuudesta.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Infokirje vuosittain tai kahden vuoden välein
Yhteys kaupungin strategiaan:	Ei
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	0 €
Kokonaisbudjettiarvio:	0 €

1.5. Yhteistyö, kasvatus ja viestintä

Lapset ja nuoret Varsinais-Suomen kestävyystyön kirittäjinä-hanke	
Vastuutahot:	Paraistenseudun koulu, Ulkosaariston koulu, Koivuhaan koulu, Valonia
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Hankkeessa oppilaat pääsevät ikätasoisesti tutustumaan kunnan ympäristöön liittyvään päätöksentekoon ja vaikuttamismahdollisuuksiin päättäjien tai yritysten edustajien kanssa. Tavoitteena on mm. tuoda vaikuttaminen lähemmäs nuoria ja lisätä heidän osallisuuttaan ja toimijuuttaan kunnassa.</p> <p>Toimenpiteet pohjautuvat Valonian suunnittelemaan, 15-18-vuotiaille suunnattuun #ilmastokirittäjät-toimintamalliin, jota jalostetaan tämän hankkeen puitteissa 4.-8.-luokkailaisille sopivaksi. #Kirittäjissä koululaiset kutsuvat kotikuntansa päättäjiä tai yritysten edustajia keskustelemaan kunnan tai alueen ilmasto- ja kestävä kehityksen työstä. Yhteisissä tapaamisissa nuoret pääsevät tuomaan oman äänensä kuuluviin ja vaikuttamaan kunnan päätöksentekoon, ja samalla saavat tietoa esimerkiksi yritysten tekemästä kestävyystyöstä kotikunnassa.</p>
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	2022 - 2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme kaikenikäisten ympäristökasvatusta ja tietoisuutta siitä, miten saaristossa voi elää kestävästi
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	3556 €
Kokonaisbudjetti-arvio:	-
Lisätietoja:	https://valonia.fi/hanke/lapset-ja-nuoret-varsinais-suomen-kestavyystyon-kirittajina/

Mittarityökalun/dashboardin luominen kaupungin kotisivuille	
Vastuutahot:	Paraisten kaupunki
Sisältö ja tavoitteet:	Tavoitteena on saada päättäjien ja asukkaiden käyttöön tietoa esim. Paraisten energiankäytöstä, kasvihuonekaasupäästöistä, luonnonsuojelusta ja ilmasto- ja ympäristöohjelman tavoitteista ja etenemisestä.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Käyttöönotto vuonna 2023 ja käyttö 2023 eteenpäin
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Lisäämme tekemämme ympäristötyön näkyvyyttä ulospäin
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	25 000 € (summaan sisältyy koko dashboardin sisältö, eli ilmasto- ja ympäristömittarien lisäksi elinvoima, talous jne.)
Kokonaisbudjetti-arvio:	-

Kestävyyspolku koulujen opintosuunnitelmaan	
Vastuutahot:	Kaupungin ruotsinkielinen koulutus, Biosfäärialue
Sisältö ja tavoitteet:	Opetussuunnitelmapohjainen polku, joka sisältää erilaisia konkreettisia esimerkkejä kestävä kehityksen työstä eri lukuaineissa ja eri vuosikursseilla. Opetussuunnitelmasta poimitaan siitä jo valmiiksi löytyviä kestävä kehityksen asioita ja visualisoidaan ne sekä opettajille että oppilaille.
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme kaikenikäisten ympäristökasvatusta
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Monimuotoisuuskoulutus	
Vastuutahot:	Biosfäärialue, Paraisten kaupungin ympäristötoimisto, mittaustoimi, kaupungin puistomestari
Sisältö ja tavoitteet:	Monimuotoisuuskoulutus ja yhteistyön lisääminen Biosfäärialueen ja muiden sidosryhmien kanssa osallistamalla Saaristomerén biosfäärialueen vuosittaiseen talvikokoukseen 3.3.2023, jossa teemana luonnon monimuotoisuus. Monimuotoisuuskoulutusta tullaan toteuttamaan vuosittain.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	2023 - 2035
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme ja vahvistamme yhteistyötä kestävyden parissa työskentelevien toimijoiden kanssa
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Vuosittaisen workshop-tyylisen ympäristötyötapahtuman järjestäminen	
Vastuutahot:	Paraisten kaupungin ympäristönsuojelutoimi, Paraisten yritykset, yhdistykset, ELY-keskus, maanomistajat ja venekerhot
Sisältö ja tavoitteet:	Ilmasto- ja ympäristöyhteistyön lisääminen ja toimijoiden yhteentuominen organisoimalla Valonian kanssa yhteistyössä vuosittain workshop-tyylinen ympäristötyötapahtuma.
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	Vuosittain elokuun lopussa
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme ja vahvistamme yhteistyötä kestävyden parissa työskentelevien toimijoiden kanssa, Opimme yhdessä ja hyödynnämme toistemme osaamista, verkostoja ja kokemuksia

Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Ei
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Biosfääripolku	
Vastuutahot:	Saaristomeren biosfäärialue, Paraisten kaupungin sivistystoimi
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Biosfääripolku tulee sijaitsemaan lähellä Korppoon koulukeskusta, saaren päätietä ja venesatamaa. Projektin tavoitteena on</p> <ul style="list-style-type: none"> • Antaa kuvaa, miten Biosfäärialue vaikuttaa elämään Korppoossa ja Saaristomerellä • Rakentaa levähdyspaikka ja näköalatorni polun korkeimmalle kohdalle, josta avautuu laaja näkymä Saaristomerelle • Alentaa kynnystä ulkoilmaopetukseen ja tarjota uusia työkaluja ja monipuolisempia opetusympäristöjä sekä koululle että päiväkodille • Luoda lisää virkistymähdollisuuksia asukkaille ja vierailijoille • Tehdä Biosfäärialue paremmin tunnetuksi
Tilanne:	Käynnissä, jatketaan
Toteutusaika:	Suunnittelu syksyllä 2022, rakennusprojektit keväällä 2023 ja tietokyllit kesän alussa 2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Kehitämme kaikenikäisten ympäristökasvatusta
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	28 205 €
Kokonaisbudjettiarvio:	-

Alueen ympäristötoimijoiden yhteistyöhanke	
Vastuutahot:	Saaristomeren biosfäärialue, Paraisten kaupunki
Sisältö ja tavoitteet:	<p>Haetaan hankerahoitusta informaatiohankkeeseen, jonka tavoitteena on luoda tapaamisalustoja alueen ympäristötoimijoiden tapaamisille sekä keskenään, että yleisölle tiedottamiseen. Biosfäärialue voisi olla mukana yhteistyössä, tiedon välittämisessä ja hankeideoiden eteenpäin viemisessä.</p>
Tilanne:	Aloitetaan
Toteutusaika:	2023
Yhteys kaupungin strategiaan:	<ul style="list-style-type: none"> • Kehitämme ja vahvistamme yhteistyötä kestäväyyden parissa työskentelevien toimijoiden kanssa. • Lisäämme tekemämme ympäristötyön näkyvyyttä ulospäin
Kaupungin strategian painopistealue 2023:	Kyllä
Budjetti vuodelle 2023:	-
Kokonaisbudjettiarvio:	2 000 €/vuosi

2. Toimenpidelistä

Toimenpide	Tavoite	Lisäfietoja	Vastuu- ja yhteistyötahot	Yhteys kaupungin strategiaan	Kaupungin strategian painopiste alue 2023	Tilanne	Toimenpiteen toteutusajankohta	Budjetti vuodelle 2023	Kokonaisbudjettiarvio
Paraisten kaupunki x Pidä saaristo siistinä -tuoteperheen kehittäminen	Paraisten kaupungin brändin yhdistäminen Saaristomeren suojeluun suunnitteleamalla ja kehittämällä tuoteperhe yhteistyössä PSS ry:n kanssa	Osa kaupungin brändityötä. Osa tuotemyynnistä PSS ry:lle ja/tai Saaristomeren hyväksi	Pidä Saaristo Siistinä ry., ympäristötoimisto, kaupungin viestintä	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme Paraisten ainutlaatuisen ympäristön konseptia ja brändiä <ul style="list-style-type: none"> Lisäämme tekemämme ympäristötyön näkyvyyttä ulospäin 	Kyllä		2025?		
Luonnonkalan syönnin lisääminen	Vähentää Saaristomeren rehevöitymistä parantamalla luonnonkalan mainetta ja lisäämällä luonnonkalan syöntiä	Nykyinen ruokahuoltosopimus on voimassa vuoteen 2024 asti		<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme kaikenikäisten ympäristökasvatusta ja tietoisuutta siitä, miten saaristossa voi elää kestävästi Otamme aktiivisen roolin Saaristomeren suojelussa 	Kyllä		Ruokahuoltosopimuksen uusimisen yhteydessä 2024		
Suojelualueiden lisääminen	Luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen säilyttämällä ja suojelemalla alueiden luontoarvoja	Ensimmäinen esimerkki Finbynlaakson teollisuusalueen takana sijaitsevan kivilouhoksen suojelu.	ELY-keskus, Paraisten ympäristöosasto, mittautustoimi		Ei	Käynnissä, jatketaan	Luonnonsuojelualueiden määrän seuraaminen aloitetaan vuonna 2023		
Kampanja luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä	Luonnon monimuotoisuuden lisääminen ja kuntalaisten osallistaminen ympäristötyöhön kehittämällä kuntalaisille kampanja/tietopaketti luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä "ruohonjuuritasolla", esim. omalla pihallaan		Biosfäärialue?	<ul style="list-style-type: none"> Olemme aktiivinen toimija arjen kestävyyttä edistävissä aloitteissa 	Ei				

Toimenpide	Tavoite	Lisätietoja	Vastuu- ja yhteistyötahot	Yhteys kaupungin strategiaan	Kaupungin strategian painopiste alue 2023	Tilanne	Toimenpiteen toteutus aika	Budjetti vuodelle 2023	Kokonaisbudjettiarvio
Hyönteishotellit	Luonnon monimuotoisuuden lisääminen, kuntalaisten osallistaminen ympäristötyöhön, ympäristökasvatus		Puistomestari, koulut	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme kaikenikäisten ympäristökasvatusta ja tietoisuutta siitä, miten saaristossa voi elää kestävästi 	Kyllä		Hyönteishotelleja tulossa keskuspuistoon 2023 keväällä		
Älön makeavesialtaan tilan parantaminen	Altaan tilan kohentaminen lintuvesien kunnostusohjelmaan myönnettävän avustuksen avulla.	Avustuksen haku käynnissä	Turku AMK, Stiftelsen för Älöviken		Ei	Hankehakemus lähetetty marraskuussa 2022			Noin 10 000 € koko hankkeen ajaksi
Lähivirkistysalueiden ylläpitäminen ja kehittäminen	Kestävän matkailun houkuttelevuuden lisääminen levähdyspaikkoja ja grillipaikkoja varustamalla			<ul style="list-style-type: none"> Kestävä matkailu 	Ei				
Joukkoliikennekauppanja	Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen lisäämällä julkisen liikenteen käyttöä		Julkinen liikenne, viestintä	<ul style="list-style-type: none"> Työskentelemme saariston joukkoliikenteen, infrastruktuurin ja nykyaikaisen liikkumisen kehittämiseksi 	Ei		2023		
Kimppakyytien lisääminen	Liikenteen päästöjen vähentäminen kehittämällä kimppakyytien koordinoimiseen sovelluksen tai alustan								
Kouluteiden, pyöräteiden ja risteysien turvallisuuden lisääminen	Keuyen liikenteen osuuden lisääminen turvallisuuden lisäämisen kautta	Edistetään tällä hetkellä liikenneturvallisuustyöryhmän avulla, joka kokoontuu muutaman kerran vuodessa. Mukana ELY, kaupunki, Poliisi, sivistysosasto ja asiantuntijoita		<ul style="list-style-type: none"> Olemme aktiivinen toimija arjen kestävyttä edistämissä aloitteissa 	Ei	Käynnissä	Jatkuu vuosittain		

Toimenpide	Tavoite	Lisätietoja	Vastuu- ja yhteistyötahot	Yhteys kaupungin strategiaan	Kaupungin strategian painopiste alue 2023	Tilanne	Toimenpiteen toteutus aika	Budjetti vuodelle 2023	Kokonaisbudjetti arvio
Kaupungin sisäisen liikenteen ja koulukuljetusten yhdistäminen ja tehostaminen	Liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen	Joukkoliikennestrategia ja työryhmä käynnistetty vuonna 2022		<ul style="list-style-type: none"> Työskentelemme saariston joukkoliikenteen, infrastruktuurin ja nykyaikaisen liikkumisen kehittämiseksi 	Ei				
Pyörällä töihin-kampanja		Järjestetään vuosittain	Liikuntatoimi, vapaa-aikasihteeri, kaupunki, yritykset						
Joukkoliikenneselvityksen laajentaminen									
Pyöräily- ja kävelyreittien lisääminen tiekarttapalveluun	Saada kuntalaisille lisää helposti saavutettavaa tietoa pyöräily- ja kävelyreiteistä			<ul style="list-style-type: none"> Työskentelemme saariston joukkoliikenteen, infrastruktuurin ja nykyaikaisen liikkumisen kehittämiseksi 	Ei		Vuoden 2023 aika selvitetään millä aikataululla saadaan tuotua karttapalveluun		
Viemäriverkoston uusiminen	Vähentää vesikuormitusta jätevedenpuhdistamoille ja mereen ja parantaa puhdistustuloksia	Tehdään vuosittain määrärahojen puitteissa	Kaupungin vesihuoltolaitos	<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme parempia kierrätys- ja jätehuoltoratkaisuja yhdessä muiden toimijoiden kanssa 	Ei				
Jätteiden kierrätyksen parantaminen kaupungin rakennuksissa, kaupungintalolla	Jätteiden lajittelun parantaminen (nyt jakeita menee samaan paikkaan) siirtymällä kiinteiden jätteiden kuljetuksessa kiinteistön haltijan järjestämään jätteenkuljetukseen	Esitys tästä menossa Lounais-Suomen jätehuoltolautakuntaan		<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme parempia kierrätys- ja jätehuoltoratkaisuja yhdessä muiden toimijoiden kanssa 	Ei	Käynnissä, jatketaan	2023, 2024		
Hulevesihuollon parantaminen	Muodostetaan kokonaiskuva hulevesiriskeistä kaupungissa ja kehitetään hulevesien hallintaa teknisellä toimialalla	Jätevesiviemärien tiivistäminen ja keskusta-alueiden asukkaiden informointi	Kaavoitus, rakennusvalvonta, tekniset tukipalvelut						

Toimenpide	Tavoite	Lisätietoja	Vastuu- ja yhteistyötahot	Yhteys kaupungin strategiaan	Kaupungin strategian painopiste alue 2023	Tilanne	Toimenpiteen toteutusaika	Budjetti vuodelle 2023	Kokonaisbudjettiarvio
Aurinkopaneelikatoksen hankkiminen torille tai taksiasemalle (johon latauspiste pyöriille)		Samankaltainen katos kuin Nauvon eteläsatamassa		<ul style="list-style-type: none"> Selvitämme vaihtoehtoisten energiamuotojen mahdollisuuksia ja otamme niitä käyttöön 	Ei				
Kuituliittymien saatavuuden mainostaminen	Vähentää energiankulutusta ja toimintavarmuutta suosimalla kuituyhteyttä 4G:n ja 5G:n sijaan		Partel	<ul style="list-style-type: none"> Pyrimme kehittämään kuituverkkoa nopeiden ja luotettavien internetyhteyksien luomiseksi 	Ei				
Venesatamien vastaanottamien septilietteiden toimituspaikan järjestäminen		Kaupunki/vesihuolto-olaitos ei tällä hetkellä ota vastaan lietteitä saaristoputsareilla ja Paraisilla vastaanottomaksu on 150 €/m ³ + vero. Esim. Uudessakaupungissa vastaanottomaksu on sama kuin umpisäiliölietteillä, 5 €/m ³ .		<ul style="list-style-type: none"> Kehitämme parempia kierrätys- ja jätehuoltoratkaisuja yhdessä muiden toimijoiden kanssa 	Ei				
Kaupungin autojen/työkoneiden uusimisen pitkäaikainen suunnitelma									
Paikallisen elintarviketuotannon suosiminen	Vähentää kasvihuonekaasupäästöjä kuljetuskilometrien kautta	Paikallisuutta seurataan ruokahuoltosopimuksessa	Reko, tuottajat, kaupungin keittiöt				Uuden ruokahuoltosopimuksen yhteydessä 2024		

Toimenpide	Tavoite	Lisätietoja	Vastuu- ja yhteistyötahot	Yhteys kaupungin strategiaan	Kaupungin strategian painopiste alue 2023	Tilanne	Toimenpiteen toteutus aika	Budjetti vuodelle 2023	Kokonaisbudjetti arvio
Paraisten kaukolämpölaitoksen toiminnan kehittäminen osana kaupungin kokonaisenergiaratkaisua		Hankkeita tähän liittyen on käynnissä, esim. <ul style="list-style-type: none"> • lämmön varastoinnin osalta, • feasibility-tutkimuksia tehty, • kaislanpolttokeiteita tehty 							
Paraisten brändäminen Suomen vihreimmäksi kaupungiksi	Paraisten vahvuuksien nostaminen esiin brändämisessä	Kytetään kaupungin strategiatyön brändäys-toimenpiteeseen, matkailubrändiin ja ajankohtaan	Kaupungin viestintä	<ul style="list-style-type: none"> • Tuomme esiin ja kehitämme Paraisten ainutlaatuisen ympäristön konseptia ja brändiä. 	Ei				
Ympäristötyötä tekevien "tavallisten ihmisten" nostaminen esiin viestinnässä	Kuntalaisten osallistaminen ilmasto- ja ympäristötyöhön		Paraisten kaupungin viestintä ja media	<ul style="list-style-type: none"> • Opimme yhdessä ja hyödynnämme toistemme osaamista ja kokemuksia 	Ei				
Kuntalaisten osallistaminen ympäristötyöhön	Kuntalaisten osallistaminen ympäristötyöhön esim. roskienkeräystapahtuman järjestämisellä tai niittyjen kunnostuksella						YLE:n Miljoona roskapussia-kampanja 2023		
Kuntalaisäänestys vuoden ympäristöteosta Paraisilla	Kuntalaisten osallistaminen ilmasto- ja ympäristötyöhön, Paraisten kaupungin rooli ilmasto- ja ympäristötyössä esiin lisää		Paraisten kaupungin viestintä, ympäristötoimisto, Biosfäärialue, Paraisten luonnonsuojelu yhdistys	<ul style="list-style-type: none"> • Opimme yhdessä ja hyödynnämme toistemme osaamista, verkostoja ja kokemuksia 	Ei				

Toimenpide	Tavoite	Lisätietoja	Vastuu- ja yhteistyötahot	Yhteys kaupungin strategiaan	Kaupungin strategian painopiste alue 2023	Tilanne	Toimenpiteen toteutusaika	Budjetti vuodelle 2023	Kokonaisbudjettiarvio
Saariston asuttavuusanalyysin tekeminen	<ol style="list-style-type: none"> Kommunikoida ja arvioida saaristoyhteisöjen kestävyyskehitystarpeita Analyysien avulla voidaan näyttää kvantitatiivisesti mikä tekee näistä yhteisöistä kestäviä. 	Asuttavuus on erityisesti pienten saaristoyhteisöjen tarkastelua ja kehittämistä varten kehitetty työkalu.	Biosfäärialue	<ul style="list-style-type: none"> Luomme Paraisille kestävästä asumisen konseptin/mallin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa 	Ei				